

ROMANIZACE PRÁVA (RECEPCE ŘÍMSKÉHO PRÁVA)

1. L. Heyrovský o pozdějších osudech římského práva

§ 22 Římské právo za středověku.

(vynechán přehled literatury)

1. V Itálii byly po vyvrácení říše ostrogotské jak právní sbírky Justinianovy, tak i dosud vydané novelly jeho za zákon prohlášeny *Sanctione pragmatica*, zvanou *Pro petitione Vigilii* z r. 554 (kap. II). Když pak za nedlouho římsko-byzantinské panství vzalo za své v Itálii a vůbec na západě, umenšena byla sice zde značně praktická platnost práva římského, nikoliv však ve stejné míře i teoretická. Právu římskému bylo nepřetržitě dále vyučováno, a to zejména na vyšších školách právnických v Římě, v Ravenně a v jižní Francii. I zůstala zákonodárná díla Justinianova známá po celý ranní novověk. ...

II. S právnickou školou Ravennskou, snad dokonce i se slavnou z dob Justinianových potrvanou školou v Římě, jestliže tato, jak se zdá, vzala za své až v 2. polovici 11. století, souvisí studium římského práva, jehož sídlem bylo vysoké učení bolognské. V Bologni, kde učil právu římskému jakýs Pepo as od poslední třetiny 11. století, počal čísti o právu římském na konci téhož století tamější rodák Imerius, který byl snad dříve učitelem práv při právní škole římské bezprostředně před zánikem jejím. Imerius († asi 1130), vykládaje zákonníky Justinianovy podle nové Metody, za krátko dospěl k úspěchům, které zjednaly právnické škole bolognské slávu velikou již za jeho života. Po něm pokračovali v zevrubných výkladech práva Justinianského jiní učitelové bolognské a jiných italských škol právních až do polovice 13. století. Podávali interpretaci zákonů Justinianových ve formě glossy, t. j. tak, že připojovali k jednotlivému místu v pramenech slovné nebo věcné vysvětlení, tu kratší, tu delší. Glossou slula pak nejen jednotlivá vysvětlivka, nýbrž i souhrn většího jich počtu, jmenovitě, byl-li tím podán nepřetržitý výklad toho neb onoho díla Justinianova nebo jednotlivé části jeho.

...

Po Imeriovi dobyli ji mezi glossatory slavného jména v polovici 12. století t. zv. čtyři *doctores*: Bulgarus, Martinus, Jacobus a Hugo, v 2. polovici 12. století Rogerius, na konci téhož století Placentinus (zemř. 1192) a vrstevník jeho Joannes Bassianus, na počátku 13. století Azo (zemř. kolem 1230), jehož spisy měly váhu rozhodnou ještě v dobách mnohem pozdějších, tak že vzniklo úsloví: *chi non ha Azzo, non vada a palazzo*. Posledním glossatorem jest Accursius (zemř. 1260). Sestavil z Gross a jiných spisů glossatorských úplný komentář k celé kompilaci Justinianské, který zván jsa *Glossa ordinaria, magistralis* nebo zkrátka *Glossa*, po staletí požíval autority nevídané.

Glossatorové první podali exegesi celého zákonodárství Justinianova. Zlískavše bedlivým určením textu pevný základ pro interpretaci, hleděli obsáhlým studiem pramenů práva Justinianova proniknouti k plnému pochopení práva římského. K jinému za jich dob platnému právu glossatoři nepřihlíželi. ... Shledali z celé Justinianovy kodifikace výroky, jež se odnášely k té neb oné otázce, spojovali je mezi sebou, hledíce při tom, kde na první pohled si odporovaly, odpor ten odstraniti. Pokusili se dále o to rozvinouti celý obsah jednotlivých míst a vyvoditi z něho všeobecnější pravidla, při čemž neopomenuli vylíčiti též systematickou souvislost práva. Zprostředkujíc zároveň znalost práva Justinianského pro ostatní vzdělaný svět stala se škola italských glossatorů rozhodným činitelem též při recepci práva římského (§ 23).

...

III. Glossatory vystřídala nová škola italských právníků, škola postglossatorů neboli komentátorů, která kvetla po celé 14. a 15. století. Jímala mysl scholastickou dialektikou, zevrubnou interpretací a přebohatou kasuistikou. ...

... postglossatorové, hoviče směru více praktickému, měli zření též k právním pravidlům, která tehdy platila v Itálii na základě práva kanonického, statut municipálních nebo práva zvykového. Přizpůsobivše tím právo Justiniánské potřebám a názorům doby, připravili cestu pro jeho zavedení do praktického života.

...

§ 23 Recepce práva římského.

(vynechán přehled literatury)

Právo římské podrželo platnost v zemích, které byly dříve částmi říše římské, ještě po tom, co bylo již pomínulo římské panství na západě. Též pod vládou panovníků germanských popřáno bylo obyvatelstvu římskému spravovati se právem svým. Záhy jevílo však římské právo vliv i na práva germanská hlavně za působení církve, která sama byla posuzována podle práva onoho (*Ecclesia vivit lege Romana*). Naopak zase, kde platilo právo římské, pozměňovalo se toto stále víc a více, podléhajíc navzájem účinkování germanskému, tak že v Itálii, ve Francii a ve Španělsku vyvinulo se za raního středověku jakési smíšené právo, ve kterém převládal tu živel římský, tu germanský.

Od 11. století počíná právo římské, a to v té podobě, jakou bylo obdrželo Justinianem, zabírat v praktickém životě víc a více místa. Nabyvši v 12. a 13. století rozsáhlé platnosti v Itálii, v jižní Francii, ve Španělsku, v Dalmacii a v Chorvatsku, rozšířilo právo Justinianské své panství ještě dále ve stoletích následujících. Byloť jako celek přijato za platné právo též v zemích, které nebyly nikdy pod panstvím Římanů a kde nebylo žádné dějinné souvislosti mezi právem domácím a římským, jako hlavně v celém Německu, v Nizozemsku, v zemích českých a v Polsce.

Toto obživnutí práva římského v dobách pořímských u národů nových zveme *receptí práva římského*. Jest z nejpamátnejších zjevů dějin lidských. Působily na ně četné různé okolnosti. Ale v základě svém jsou snahy po recepti práva římského pouze jednotlivou stránkou onoho velkolepého hnutí duševního, které, nesouc se vůbec ke vzkříšení řecké a římské antiky, slove *renaissancí*.

Převzato z: Heyrovský, L.: Dějiny a system soukromého práva římského. Čtvrté opravené vydání, Praha 1910, s. 90-95.

5. Řád říšského komorního soudu z roku 1495

My Maxmilian z Boží milosti římský král ... jsme si předsevzali zříditi komorní soud svatě Říše, také na podporu obecného prospěchu a k potřebám Vás všech... udržovat ho a uspořádat ve formě a míře jak následuje:

§ 1. Za prvé, má být komorní soud obsazen soudcem, který de duchovním nebo světským knížetem, nebo hrabětem nebo svobodným pánem a šestnácti přísedícími, které chceme nyní zde volit s radou a vůlí tohoto shromáždění... a polovina přísedících má být učena a ctěna v právech a druhá polovina má být nejméně zrozená z rytířského stavu... a co většina (přísedících) ve věci uzná, a nebo jsou-li rozděleni na stejné díly, ke kterému se připojí soudce, přitom to má zůstat ...

§ 8. Item, aby obecný lid nebyl neřádným způsobem zatěžován advokáty a řečníky, mají komorní soudce a přísedící stanovit co má být dáno v každém sporu, podle povahy věci a strany.

§ 13. Item, nemá být přijata žádná apelace, ke které by nedošlo instanční cestou (gradatim), to je k nejbližšímu řádnému vrchnímu soudu.

§ 15. Item, všechna předvolání a všechny soudní dopisy mají být vyhotoveny našim jménem a titulem královské a císařské veličenstvo, avšak v soudních dopisech mají být komorní soudce a přísedící uvedeni stejnými slovy.

16. Item, komorní soud se nemá v první instanci nebo při nápravě (rozsudku) na základě žádné žaloby nebo žádosti usnést na předvolání nebo dát (předvolat) toho, kdo není bezprostředně poddán našemu královskému a císařskému veličenstvu a říši a má jinak svého řádného soudce; leda, že by se věci měly tak, že žádal před těmito řádnými vyššími soudy o právo a (toto) mu bylo jasně odmítnuto nebo nebezpečně pokřiveno...

§ 18. Item, komorní soud má zasedat v říši, ve vhodném městě a tam mají být komorní soudce, přísedící, advokáti, mluvčí, písaři, poslové a všechny ostatní osoby příslušející ke komornímu soudu a veškeré jejich služebnictvo a řádná čeleď osvobozeni od dávek a daní, také od jiného soudního přímusu, nemají však provozovat hostinskou živnost a obchod.

§ 21. Item, jakmile jsou strany řádně obeslány a (datum) řízení je stanoveno, nedostaví-li se žalobce, nebo nikdo v jeho věci, nemá-li věc žaloba a (žalobní) odpověď, pak má být žalobce na žádost žalovaného jako neposlušný odsouzen k zaplacení soudních výloh a žalovaný má být na požádání ab Instantia judicii, to je osvobozen od předvolání. Je-li však věc opatřena žalobou i odpovědí, pak má soud jednat a rozhodnout pro žalobce nebo žalovaného, podle povahy soudního jednání; avšak poslušná část (strana), kdyby ztratila rozsudek, nemá být povinna složit soudní náklady.

§ 23. Item, komorní soudce a přísedící mají mít moc uvalit klatbu na základě žádosti stran.

...

§ 27 Item, aby nikdo pro svou chudobu nezůstal v bezpráví, má se komorní soudce, který je toho času (v úřadě) ujmout záležitostí chudých, kteří prokazují svou chudobu přísahou a doporučit advokátům a mluvčím, (aby) jim v tom poradili a vyložili jim právo co nejlépe, a kterému advokátu nebo mluvčímu byla taková věc komorním soudcem přikázána, ten je při trestu sesazení z úřadu, dlužen a povinen ujmout se jí bez odmluv jak stanoveno.

§ 28. Item, a projednáním (žádostí) o výrok a žalob od kurfiřtů, knížat a jim rovných, duchovních a světských, které by měl nebo získal jeden proti druhému, má být takto naloženo: Ti, kteří mají vůči sobě zvláštní právoplatné právní nároky, mají je podle jejich znění proti sobě použít; kdyby však neměli takovýchto nároků, pak má žalující kurfiřt, kníže nebo jemu rovný napsat tomu kurfiřtu, knížeti nebo jemu rovnému, duchovnímu nebo světskému, o němž se domnívá, že má vůči němu požadavek nebo pohledávku a oznámit mu svůj požadavek nebo pohledávku v takovém dopise, se žádostí, aby jednal podle práva; potom má obeslaný a žádaný kurfiřt, kníže nebo jemu rovný, duchovní nebo světský, v následujících čtyřech týdnech po takové výzvě bez prodlení oznámit žalobci (jména) čtyř vládnoucích kurfiřtů, knížat, nebo jim rovných, z poloviny duchovních a z poloviny světských, kteří nepocházejí z jednoho domu, z nichž žalobce vyvolí jednoho za soudce... a tento je povinen (funkci) přijmout a vykonat, jako náš královský a císařský komisař, z moci pověření, které jsme jako římský král tímto každému udělili a zvolený komisař má stanovit datum jednání v jednom ze svých měst, bez lstivých (záměrů) a se svými nestrannými rádci vyslechnout věc podle práva a rozhodnout podle práva jak se patří, avšak nemá být žádné ze stran odňata nebo stavěna apelace k našemu císařskému komornímu soudu...

§ 29 Item, každý má své poddané ponechat a držet v jejich řádných soudech, právech a vrchnostech...

§ 30. Jestliže však by chtěli preláti, hrabata, páni, rytíři, ministeriálové nebo říšská svobodná nebo říšská města právem žalovat kurfiřta, knížete nebo jemu rovného, duchovního i světského... má ho žalobce požádat, aby učinil právo před svými rádci; pak má v následujícím měsíci žalovaný kurfiřt (atd.)... povolati bez okolků podle práva žalobce před své

rádce ke svému dvoru a následující soudní den má určit k soudu devět svých předních rádců svého dvora, tito mají být vybráni ze šlechty a z učenců, bez předpojatosti, avšak tak, aby úředník, který jednal svým činem proti žalobci nebyl stanoven a jednoho z devíti rádců má žalovaný jmenovat soudcem... (dále jsou upraveny přísahy rádců a soudce)... a počínaje (prvním) soudním dnem má být (věc) skončena v následujícím půl roce... a má být každé straně na vůli, aby se odvolala a apelovala ke komornímu soudu Našeho královského a císařského veličenstva, jestliže se cítí vynesným rozsudkem poškozena...

§ 31. Item, tímto řádem a ustanoveními nemá být nikdo odňat své vrchnosti nebo vzat mu jeho privilegia a svobody...

Převzato z: Balík, S.: Texty ke studiu dějin státu a práva. II. Středověk. Praha 1974, s. 193-195.

2. Postavení učených právníků

Jurisprudence je jako štedrá paní. Zušlechtuje své učedníky, zaopatruje úřady, zdvojnásobuje hodnost a jmění. Z profesorů práva v celém světě udělala pány a obstarala jim přístup k císařskému dvoru ...

(Azo v předmluvě ke své Summa Institutionum, citováno podle Hattenhauer, H.: Evropské dějiny práva, Praha, 1998, s. 246)

3. Pandektní právo

I. Pojem práva pandektového.

§ 1.

Prámem pandektovým rozumíme římské právo soukromé, pokud bylo přijato ve střední Evropě za právo obecné.

II. Prameny práva pandektového.

A. Jednotlivé druhy pramenů.

§ 2.

1) Římské právo.

Římské právo bylo přijato v té podobě: a) jak je císař Justinian I. (od r. 527. až 565. po Kr.) svou zákonodárnou činností byl upravil, ve které podobě uvedeno byvši v Itálii, když spojena byla s východní říší římskou, později v Německu jakož i v jiných zemích evropských za obecné právo recipováno jest; b) pokud jemu učitelové při právnické škole v Bononii (glossatoři) jako právu platnému vyučovali.

§ 3.

2) Kanonické právo.

Právo kanonické bylo přijato za právo obecné i mimo věci církevní, a to v té způsobě, v jaké zachováno jest ve sbírkách, jež v středověku povrtavše, dohromady činí tzv. corpus iuris canonici (clausum). Kanonické právo má pro právo pandektové menší důležitost, poněvadž jím římské právo bylo změněno pouze v některých věcech.

§ 4

Domácí právo (německé)

Užívání soukromého práva, cizími právy přijatého, bylo obmezeno v mnohých kusech obecným právem domácím (německým). Toto dílem obsaženo jest v německých zákonech

říšských a spolkových; dílem existuje jako právo obyčejové, jež se vyvinulo vědeckým srovnáváním práva a soudní praxí, spracováním oním ovládanou.

...

Kniha první: O právech vůbec

...

Kniha druhá: O právech k věcem

...

Kniha třetí: O obligacích

...

Kniha čtvrtá: O poměrech rodinných

...

Kniha pátá: O dědictví

...

Převzato z: Arndtsova učební kniha Pandekt (Lehrbuch des Pandecten). Překlad 10. vydání, Praha, 1884-1886, s. 1 an.

4. Zákoníky 18. a 19. století o vlastnictví a kupní smlouvě

a) Vlastnictví

Všeobecné pruské zemské právo, část první, hlava VIII O vlastnictví

§ 1

Vlastníkem je nazýván ten, jenž je oprávněn s vyloučením ostatních disponovat s podstatou věci nebo práva sám vlastní mocí nebo třetí osobou.

Code civil, kniha druhá, druhý titul O vlastnictví

§ 544 Vlastnictví je právo neomezeně využívat věc a nakládat s ní za předpokladu, že zákony nebo jiná nařízení takový způsob užívání nezakazují.

BGB, třetí kniha, Věcné právo, třetí oddíl, první titul Obsah vlastnictví:

§ 903 Vlastník věci může, pokud tomu nebrání zákon nebo právo třetích osob, věcí libovolně nakládat a každého z působení na věc vyloučit.

§ 904 Vlastník věci není oprávněn zakázat, aby na věc působil někdo jiný, pokud je to nezbytné k odstranění aktuálního nebezpečí a hrozící škody jsou ve srovnání se škodami vzniklými vlastníkovu nesrovnatelně větší. Vlastník má nárok na náhradu škod, které mu tím vzniknou.

ABGB, díl druhý, oddíl první, 2. hlava O právu vlastnickém

§ 353 Vše, co někomu náleží, všechny jeho věci hmotné i nehmotné, jsou jeho vlastnictví.

§ 354 Vlastnictví, posuzováno jako právo, je oprávněním volně nakládati s podstatou věci a s jejími užitky a každého jiného z toho vyloučiti.

b) Kupní smlouva

Code civil, třetí kniha: O rozličných způsobech nakládání s vlastnictvím, šestý titul: O prodeji:

První kapitola: O povaze a formě prodeje

§ 1582

Prodej je kontrakt, jímž se jedna strana zavazuje převést věc a druhá ji zaplatit.

Druhá kapitola: Kdo může kupovat a prodávat

§ 1594

Každý, komu to zákon nezakazuje, může kupovat a prodávat.

Třetí kapitola: O věcech, které lze prodávat

§ 1598

Vše, co není vyňato z obchodu, může být prodáváno, pokud to není zvláštním zákonem zakázáno.

BGB, druhá kniha, Závazkové právo, sedmý oddíl, první titul Koupě, směna:

§ 433 Na základě kupní smlouvy je prodávající povinen kupujícímu předat věc a zajistit vlastnictví k věci. Ten, kdo prodává právo, je povinen kupujícímu toto právo zajistit a, pokud je ono právo spojeno s oprávněním držet věc, a věc předat.

Kupující je povinen zaplatit prodávajícímu sjednanou kupní cenu a koupenou věc převzít.

§434

Prodávající je povinen kupujícímu zajistit, že nikdo třetí nebude moci k prodávanému předmětu uplatnit žádná práva.

§ 435

Prodávající nemovitosti nebo práva k nemovitosti ...

ABGB, díl druhý, oddíl druhý, 24. hlava O smlouvě trhově:

§ 1053 Trhovou smlouvou se přenechává věc jinému za určitou sumu peněžitou. Náleží tak jako směna k právním důvodům nabytí vlastnictví. Nabývá se ho teprve odevzdáním předmětu koupě. ...

§ 1054 jaké musí být svolení kupujícího a prodávajícího a které věci smějí být kupovány a prodávány, určuje se pravidly o smlouvách vůbec. Trhová cena musí záležeti v hotových penězích a nesmí býti ani neurčitá ani proti zákonu.

Převzato z:

- *německého překladu Code Napoléon (Napoleons I. Kaisers der Franzossen, Königs von Italien und Protector des Rheinbundes bürgerliches Gesetzbuch). Leipzig 1808;*
- *Achilles-Greiss: Bürgerliches Gesetzbuch. Berlin, 1939;*
- *Obecný zákoník občanský a souvislé zákony. Praha, 1947.*